

Elvira Veselinović

O PREVOĐENJU SUDBINE I (NE)PREVOĐENJU KOMENTARA

Početak devedesetih godina prošlog veka u Nemačkoj je zapamćen uglavnom po okončanju Hladnog rata, a njihov nastavak po naglom napretku digitalizacije i dostupnosti interneta za široke mase, te po masovnim rejvovima i *grunge*, *house*, elektronskoj i *techno* muzici. Šta se u to vreme zbivalo u Beogradu i zemlji čiji je on tad još bio glavni grad, na jeziku kojim ovde pišem, nije potrebno navoditi. Knjiga *Sudbina i komentari* sredinom devedesetih je do mene doplovila sa – unazad gledano zanemarljivim – zakašnjenjem od neke dve godine nakon izlaženja i NIN-ove nagrade. U to doba se potpuno posvećena lingvistici i keltskim jezicima nalazim na studijama u Irskoj i Kelnu i nimalo se ne bavim Jugoslavijom, koju sam napustila još pre njenog raspada. Međutim, na univerzitetu u Golveju sam dobila i prvi pristup internetu, koji je za mene [*sad će začuđeni čitalac ili čitateljka shvatiti čemu ova digresija, te kao nagradu za strpljenje dobiti jedno malo neobično poređenje*], vrlo brzo postao neka vrsta Trsta s početka devetnaestog veka, štaviše ono što je Trst bio za Pavela Volkova, jer se tada prvi talas odlivenih mozgova „okupljao” u jednom međunarodnom *chat room*-u, radeći nešto sada vrlo uobičajeno, ali tada doista avangardno. Čovek koji će mi posle, prilikom upoznavanja u realnom životu, pokloniti *Sudbinu i komentare*, uz usmeno dodat komentar da je to možda najbolja knjiga ikad napisana na našim podnebljima, bio je jedan od tih otplovelih virtuelnih sagovornika. Isti čovek će mi, iako se do tada nismo uživo videli, pomoći da tih tužnih devedesetih preko Crvenog krsta saznam da li je u jednoj savremenoj seobi Srba moj deda preživeo. Knjigu sam zatim pročitala sa nekom skoro čežnjivom ili nostalgичnom fascinacijom, koju doduše tada, sa jedva dvadeset i nešto godina, nisam baš znala kako da smestim među sve nemačke, irske i angloameričke književne utiske kojima sam bila okružena i opčinjena. Svakako je ostala jedna od retkih koju sam sačuvala i nosila sa sobom kroz sve svoje studentske stanove, pa i u Berlin, gde sam se nakon okončane akademske karijere skućila i postala samostalna književna prevoditeljka.

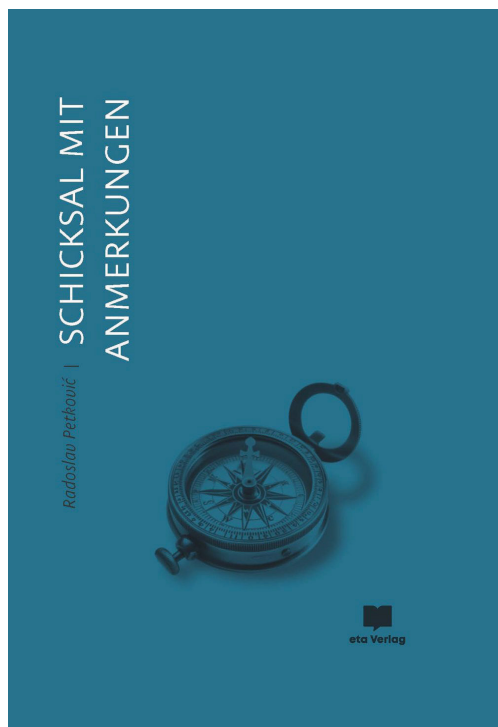
Potpuno je, dakle, logično da mi je srce poskočilo od sreće kad mi je tridesetak godina kasnije iz izdavačke kuće javljeno da su baš mene izabrali da taj sjajan roman prevedem na nemački, i to bez prethodnog raspitivanja koliko znam o njemu. A tek kad sam počela da ga prevodim, po već poznatom principu – što više učim, to više shvatam šta sve ne znam – obelodanilo mi se koliko malo znam o srpskoj istoriji ili drugim relevantnim okolnostima. Upravo u tome verovatno leži i najfascinantniji deo prevodilačkog posla, ne samo književnog nego i posao tumača: svakodnevno naučite neverovatnu količinu činjenica za koje niste ni slutili da ćete ih saznati, niti da će vas ikada zanimati. Što reče jedna koleginica: kad bi nas tajne službe pratile, pregoreli bi im osigurači od saznanja koliko informacija o istorijskom oružju ili detaljima raznih metoda ubistva mi tako

u jednom danu potražimo na netu, zajedno sa neobičnom modom, taksonomijom ptica ili staništima retkih biljaka. Ili, u ovom slučaju, istorijski korektnim nazivljem za briko-ve i fregate, jarbole i katarke. Danas, tačno trideset godina nakon prvog čitanja, mogu svesno da kažem da je knjiga i politički aktualnija nego ikad, da se snalaženje među kosmopolitskim svetom i dijalektičko definisanje sopstvenog stanovišta često svodi na neke ključne mudrosti iznete baš u ovoj knjizi, a da se pritom one ipak nikad ne nameću kao apodiktičke izvesnosti. Jer zašto bi, naopako, romanopisac sa dignutim kažiprstom pisao priručnike za navigaciju kroz istorijske konflikte? Čitaoci su ti od kojih se očekuje trud i angažman, a nagrada je spokoj usred bure.

Moje zanimanje (prevoditeljke sa pre svega lingvističkom orijentacijom), za razliku od kritičara, ne uslovljava nužno da metaforama i drugim frazeološkim odrednicama tražim drugu i treću ravan smisla, hermeneutike i istorijskog konteksta, naprotiv, često je utisak najjači kad se one što doslovnije prevedu, pa ih čitaoci sami dokuče ili im dodaju mrvu sopstvenog poimanja i sećanja. Dešava se da se pri ovakvom pristupu potkrade neka greška, naročito u prenošenju suptilne ironije, ali tvrdim da je taj „zanatski” pristup u ovom slučaju ipak najbolji, jer se prekomerna interpretacija i analiza može ispostaviti i kao prepreka; a prevođenje pod geslom „važno da na nemačkom dobro zvuči” suviše podilazi potencijalnoj publici, koja prema mom iskustvu baš želi da bude malo „namerno” iritirana. Sigurna sam da će svako ko ovu knjigu na nemačkom bude držao u rukama pre svega imati utisak da upravo nešto uči. Ali i tu očekujem saradljivost – po-

što u nauci poznajem implicitne konvencije da na svakoj stranici bar pola teksta budu fusnote, utoliko više ih izbegavam u književnosti. Objašnjenja koja su danas dostupna sa dva klika više nikom nisu potrebna, a budući da polazim od pretpostavke da ni čitaoci na maternjem jeziku ne znaju više o navedenim vrstama jarbola ili katarke nego čitaoci prevoda, polazim od jednake verovatnoće da će, ako ih zanima, sami krenuti u pretrage.

Sam naslov već po sebi ilustruje mnoge prevodilačke dileme. Jasno je da je on aluzija na *Život i priključenje*, na nemački preveden kao *Leben und Abenteuer*, ali je ipak i mnogo više od toga. Zato sam baš o naslovu dugo razbijala glavu. U igri mi je na nemačkom bilo i nešto poput *Sudbina*. *Kritičko izdanje* ili *Sudbina: Fusnote*, pri čemu mi se ovo sa kritičkim izdanjem naro-

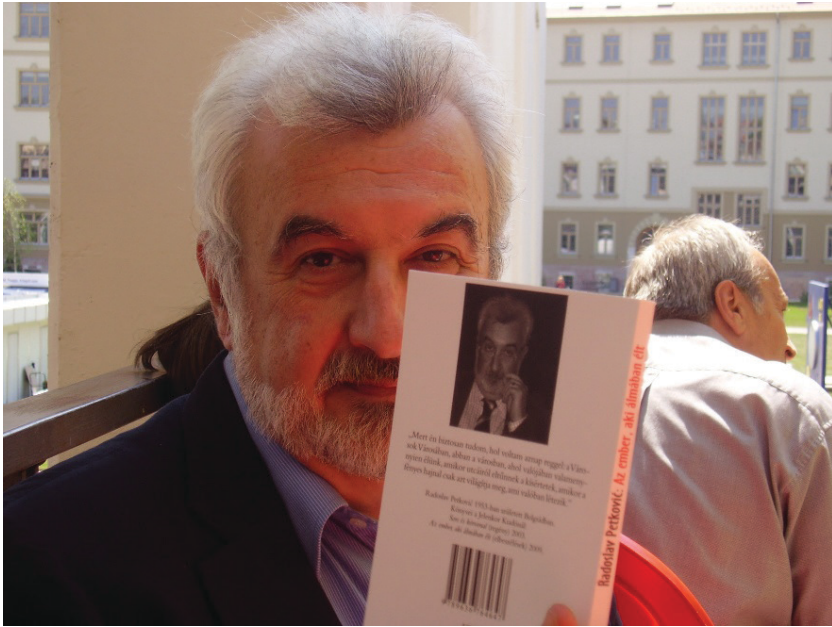
čito dopalo jer je već u sebi igra reči sa polisemijom prideva „kritički”. Engleski *Destiny, Annotated* je vrhunski ekvivalent, svaka čast onome ko ga se dosetio. Ipak sam se na kraju odlučila za „napomene” i predlog „sa”, jer mada i za konjunkciju naspram predloga imam obrnut primer gde se npr. u medicinskim diplomama „Hirurgija sa negom” na nemačkom nikako ne prevodi „sa” nego uvek „i”, ipak mi je to delovalo najrazumljivije.

Reč-dve treba reći i o epigrafima, tačnije opisnim podnaslovima sa kratkim sadržajem, tj. najavom poglavlja kakve poznajemo baš od autora koje je Petković prevodio na srpski (Česterton, Dikens...). U mladosti sam ih uvek bez razmišljanja čitala ili koristila kao podsetnik, ali u prevođenju se već postavljaju i tipografska pitanja, na primer da li su uvek bez tačke i da li onda počinju malim slovom. Na nemačkom je sve uvek pravilima određeno, pre svega interpunkcija. A zanimljivo je i to da je skoro svako među nemačkim kolegama koga sam pitala za savet odmah rekao da to evocira jedan jasno određeni žanr avanturističkog romana, što se poklapa sa mojim prvim utiscima. U drugom delu knjige epigraf onda prerasta u moto, odnosno citat iz književnosti, gde mi je prevođeci na nemački bilo teško da vizualizujem naivnog čitaoca čija prva misao ne bi bila: „A zašto se ovde neko hvali time šta je sve pročitao”, dakle malo staromodnija varijanta današnjeg „gađanja” imenima, naslovnim stranama knjiga, ručkovima ili citatima na Instagramu i Fejsbuku. Ali i tu treba imati u vidu vreme pisanja, prosvetiteljsku misiju i kompleksne aluzije, te baš zato to ovako provokativno i poredim sa današnjicom.

Još jedna zanimljivost jeste da mi je često postavljano pitanje koliko mi je teško palo da menjam glas i stil u toku prevođenja (jedan je vrlo klasičan istorijski roman nalik Aleksandru Dimi, Čarlsu Dikensu ili sl., a kasniji na momente vrlo crno-beo i skoro novinarski prozaičan); mogu samo da odgovorim da se generalno veoma brzo saživim sa tonom spisateljice ili pisca koje prevodim, otprilike kao glumac s ulogom, tako da o tome skoro i da ne razmišljam, sve je vrlo intuitivno.

Vreme kad nemački prevod *Sudbine i komentara*¹ izlazi iz štampe i finalni proizvod dospeva u Berlin (zbog prirode projekta i kooperacije izdavača štampan je u Beogradu) nije koincidirao samo sa smrću autora nego – nakon pada novosadske nadstrešnice – i sa jačanjem studentskih protesta i građanske pobune, što je za mene već bio dovoljan dokaz metafizičke moći koju ova knjiga poseduje. Zato nam je odmah bilo jasno da je prvobitna ideja prezentacije romana u Ambasadi Republike Srbije, u kombinaciji sa nekom vrstom komemoracije, blago rečeno suboptimalna varijanta, tim pre što je komunikacija s njihove strane bila dosta površna i bezvoljna. Složili smo se da su ciljna grupa nemački čitaoci, i da treba da ukažemo na cikličnost pobuna i promena, ali i snagu i dejstvo samog književnog proizvoda koji prikazujemo, a ne da se podvrgnemo nekim funkcionerima i njihovim agendama, što sigurno ne bi bilo u duhu pokojnika. Zato smo na kraju našli savršen prostor, u alternativnom kulturnom centru u vrlo živahnom delu grada, ne toliko na rubu, gde su vile i ambasade, i održali jedno stvarno dostojno književno veče.

¹ Petković, Radoslav. (2024). *Schicksal mit Anmerkungen*. (Elvira Veselinović, prev.). Berlin: eta Verlag, Beograd: Kontrast izdavaštvo.

Pešta, april 2009, sa mađarskim prevodom
Čoveka koji je živeo u snovima (privatna arhiva)

Pošto je citat sa samog kraja *Sudbine i komentara* sa naglaskom na reči NE već prekomerno eksploatisan u literaturi sve do društvenih mreža, neka mi ovde bude dozvoljeno da – skroz u stilu pokojnog Radoslava Petkovića – napravim jedan mali lični paradoksalni otklon, te za kraj citiram jednog autora kojeg jednako cenim, Kurta Tuholskog, gde on takođe obrazlaže jedno svoje istorijsko NE koje i dalje važi:

Nema ničeg težeg, niti ičeg što bi od čoveka iziskivalo više karakterne veličine, nego da se otvoreno suprotstavi vremenu u kom živi i glasno kaže: Ne.²

---

² Tucholsky, Kurt. (1921). *Die Verteidigung des Vaterlandes* [Odbrana otadžbine]. (Elvira Veselinović, prev.). *Die Weltbühne*, 40.